

Vlaams-Amerikaanse kranten en de verschuiving van identiteiten

ANDREAS STYNEN & FRANS-JOS VERDOODT

Een leven rond de kerktoren, met honkvaste dorpingen die van generatie op generatie hun tradities in ere houden: het klinkt als een vergane, door sommigen betreurde werkelijkheid. Maar zelfs als het beeld ooit al realiteit was, iets wat onderzoek van historische demografen als Paul-André Rosental laat betwijfelen, dan is dit zeker niet het geval in het Vlaanderen van de tweede helft van de negentiende eeuw.¹ Migratie was er een ingeburgerde praktijk. Dat de inwoners van het Oost-Vlaamse Landegem in 1871 uit liefst 102 verschillende gemeenten – zowel aangrenzende dorpen als verdere plaatsen zoals Tienen of Tongeren – afkomstig waren, is veelzeggend.² Zeker vanaf 1875 werd de mobiliteit dan nog eens in toenemende mate internationaal, met in vele dorpen een systematische seizoenstrek richting Frankrijk. Voor vele tienduizenden zogeheten 'Fransmans' was die seizoensarbeid de opstap naar een permanente vestiging in Frankrijk, terwijl anderen hun heil in Franstalig België zochten of in Noord-Amerika.

Die laatste optie staat in deze bijdrage centraal. Veeleer dan de landverhuizing zelf, analyseren we hier de identiteitsbeleving van Vlaamse uitwijkelingen. Binnen die vraagstelling besteden we bijzondere aandacht aan de mate waarin de Amerikaans-Vlaamse kranten een sleutelrol vervulden in de zich al of niet wijzigende profilering van de Vlaams-Amerikaanse gemeenschap. Met *De Pere Standaard*, opgestart in Wisconsin in 1878, begon immers een traditie door en voor Vlamingen die tot op vandaag standhoudt. Een blik op enkele cijfers geeft de inzet aan. Tienjaarlijkse volkstellingen leren dat reeds tegen 1920 zich bijna 131 000 Belgische, overwegend Vlaamse migranten in de Verenigde Staten hadden gevestigd; de *Gazette van Moline*,

1. P.-A. Rosental, *Les sentiers invisibles. Espace, familles et migrations dans la France du 19e siècle*, Paris, 1999, pp. 7-9.
2. A. Stevens, Aan de vooravond van een catastrofe. Onderzoek naar de emigratie en beroepenstructuur in de gemeente Landegem aan de hand van de bevolkingsregisters van 1871-1880, in: *Het Land van Nevele*, jg. 40, 2009, nr. 3, p. 56.



Atkinson, Illinois biedt een typisch voorbeeld van kettingmigratie: zodra de landbouwgemeente in de jaren 1860 op het spoorweginet werd aangesloten, trok het vele migranten uit Nederland en Vlaanderen aan, in het bijzonder uit Maldegem. [ADV, VFSCD 5]

op dat ogenblik de grootste krant, telde toen ongeveer tienduizend abonnees.³ Een drietal generaties verder, in het jaar 2000 – toen volgens de census zo'n 360 000 nazaten van deze migranten in de VS leefden – verscheen de *Gazette van Detroit*, de enig overgebleven titel, in een oplage van amper negenhonderd exemplaren.⁴ Het vasthouden aan een identiteit lijkt in migrantenfamilies met andere woorden geen evidente onderneming. Betekent integratie daarom behalve de omarming van een nieuwe samenleving, onvermijdelijk ook het definitieve afscheid van een andere?

Het antwoord op die vraag valt uiteen in verschillende onderdelen. Er is aandacht nodig voor de rol van een migrantenpers in het mogelijke behoud van een identiteit uit het thuisland. Behalve een impliciete bijdrage, aanwezig in het discours van kranten, positioneerden redacties zich bij momenten ook expliciet in het debat, in het bijzonder rond thema's als nationaliteit en, in dit geval, rondom

3. R.T. Schaefer, *Encyclopedia of race, ethnicity, and society*, Thousand Oaks, 2008, pp. 136-137.

4. A. Callens, *The cultural heritage through Flemish immigration: a comparative study of the Gazette van Detroit between May 28, 1981 - May 27, 1982 and January 9, 2003 - November 13, 2003*, Tielt, 2004, p. 62.



communautaire spanningen. Deze stellingnames reiken betekenisvolle elementen in de analyse van migrantenidentiteiten aan, net als de mate waarin de overzeese communicatie een transnationale gemeenschap in stand hield. Het zwaartepunt van deze studie ligt in het interbellum, maar vooraf dienen we aandacht te schenken aan de algemene geografische positionering van Vlaamse migranten in Noord-Amerika: vestigingspatronen blijken immers van wezenlijk belang in de thematiek van identiteit en integratie.

VERSPREIDE KERNEN

Hoewel ook in de eenentwintigste eeuw nog Vlamingen definitief naar Amerika vertrekken en velen van hun tienduizenden voorgangers op termijn terugkerden – ramingen gaan van een kwart tot zelfs een derde –, zijn de gewijzigde transport- en communicatiemiddelen toch van die aard om de hedendaagse expats op menig vlak te onderscheiden van wat men de ancien régime-migrant zou kunnen noemen, die in hoofdzaak de latente sociaaleconomische depressie in het thuisland ontvluchtte.

Patronen van kettingmigratie brachten de landverhuizers, die vooral tussen de jaren 1880 en 1920 met velen de oversteek maakten, naar een plaats die hen weliswaar vreemd was, maar die hen tegelijkertijd vertrouwd aandeed want aan het einde van de lange reis over zee en land zorgden eerder vertrokken familieleden of andere land- en zelfs dorpsgenoten niet zelden voor een warm onthaal. Het zwaar-

tepunt van deze beweging lag rond de Grote Meren, het zogeheten Middenwesten. Dankzij het Eriekanaal en de uitbreiding van het spoorwegnet was dit een regio in volle expansie. In vergelijking met andere migrantengroepen, bestond er onder de inwijkelingen uit Vlaanderen weinig animo om op het ritme van de opschuivende *frontier* almaar verder westwaarts te trekken. In een overwegend protestants land was de katholieke angst voor een religieus isolement wellicht te groot. De keuze om elkaars gezelschap (blijvend) op te zoeken had ook andere voordelen voor de individuele migrant. Zo bleek al uit een rapport dat een Belgische diplomaat in 1845 had opgesteld: het was een natuurlijke strategie die *“l’habitude à la langue, aux coutumes et à la pratique des institutions de la patrie adoptée”*.⁵ Groepering zorgde dus zowel voor een blijvende band met het verleden als voor een aansluiting met de toekomst. Althans zo voelden tijdgenoten dit intuïtief aan.

De Vlaams-Amerikaanse gemeenschappen waren behoorlijk groot in aantal en bevonden zich vooral in Minnesota (Ghent, Marshall, Minneapolis), Wisconsin (Green Bay, De Pere), Illinois (Chicago, Moline, Atkinson), Indiana (South Bend, Mishawaka) en Michigan (Detroit), met San Antonio in Texas als belangrijke kern buiten het Middenwesten. Deze en andere gemeenschappen waren erg verscheiden van aard. Enerzijds waren er de landbouwdorpen, die nauw aansloten op een agrarische voorkeur die in het thuisland zeker in katholieke hoek luid werd gepropageerd: bladen als *’t Getrouwe Maldeghem* waarschuwden tegen de gevaren van de Amerikaanse (groot)stad.⁶ Anderzijds vormden steden net een buffer tegen verstrooiing over het uitgestrekte continent en in combinatie met een grote vraag naar ongeschoolde arbeidskrachten betekende dit dat de meerderheid van de nieuwkomers uit Vlaanderen toch in grote agglomeraties terecht kwam. De aantallen liepen snel op. Zo steeg het aantal Belgen in Detroit tussen 1870 en 1930 van 233 naar 15 000. Toch zeggen die getallen niet alles. Vormden de Vlamingen in een dorpje als Minneota (Minnesota) naar eigen zeggen *“het ruggebeen van de gemeente”*, dan vielen ze in een grootstad veel minder op. Ook daar waren evenwel uiteenlopende patronen. In Chicago, waar velen als *janitor* ofwel conciërge aan de slag gingen, leefden de duizenden veeleer verspreid over de metropool. In Mishawaka daarentegen concentreerden de Vlamingen zich zeker na de oprichting van de Saint Bavoparochie in 1905 in de straten rond de kerk, met eigen winkels en verenigingen, zodat het stadsdeel tegen 1930 als ‘Belgian Town’ bekend stond, en dat terwijl ze amper tien procent van de totale bevolking uitmaakten.⁷

5. A. Van der Straten Ponthoz, *Recherches sur la situation des émigrants aux Etats-Unis de l’Amérique du Nord*, Bruxelles, 1846, p. 109.
6. B. Beelaert, *Het Amerika van het Meetjesland. Berichten uit de Nieuwe Wereld in ’t Getrouwe Maldeghem, 1900-1930*, in: A. Stynen (ed.), *Boer vindt land. Vlaamse migranten en Noord-Amerika*, Leuven, 2014, p. 126.
7. S.E. Hume, *Belgian settlement and society in the Indiana rust belt*, in: *Geographical Review*,

In de meeste steden, en zelfs in het gehele Middenwesten, was de groep Vlamingen te klein om echt in het oog te vallen. Dat was zowel een vloek als een zegen. Enerzijds slaagden ze er niet in om een stempel op de Amerikaanse samenleving te drukken, in tegenstelling tot de veel vroeger aangekomen Ieren of Duitsers. Maar anderzijds voorkwam hun geringe zichtbaarheid dat ze snel als zondebok werden aangewezen in een periode waarin de Angelsaksische bevolking de instroom van buitenlanders almaar kritischer benaderde. Het hielp ook dat de Vlamingen zich over het algemeen meegaander opstelden dan bijvoorbeeld hun Waalse landgenoten, die vooral in industriegebieden aan de oostkust werkten en er actief in de vakbonden militeerden.⁸

De zogenaamde 'kolonies' waarin de Vlaamse Amerikanen leefden, waren niet alleen (relatief) klein, ze waren vaak ook verder van elkaar verwijderd dan men in het thuisland naar Nederland, Frankrijk, Duitsland of zelfs Engeland moest reizen. Die afstand was een obstakel om zich als één etnische groep te profileren. De telegrafie en de telefonie kenden tijdens de tweede helft van de 19de eeuw weliswaar een zekere doorbraak, maar zij waren zeker nog niet veralgemeend en gedemocratiseerd. Onderlinge contacten en nieuws van en over elkaar geschieden in die dagen eigenlijk uitsluitend via papier. Regelmatige ontmoetingen waren nagenoeg uitgesloten, wellicht een belangrijk deel van de verklaring waarom het overzee bijvoorbeeld niet tot een echte voetbalcompetitie kwam en er in 1916 wellicht slechts één Belgisch-Amerikaanse club actief was. Zelfs al was competitievoetbal op dat ogenblik ook in het thuisland nog in volle ontwikkeling, toch is dit enigszins opmerkelijk: andere populaire sporttakken zoals het duivenspel, wielrennen, boogschieten en krulbol maakten wél met veel en vaak zelfs blijvend succes de oversteek.

De mate waarin de lokale kernen de gewoonten van het vroegere thuisland (of -dorp) in stand poogden te houden, maakt indruk. Zo werden feestdagen met veel overgave en met behoud van traditionele gebruiken in stand gehouden: Rochester in New York had bijvoorbeeld in september zijn Maldeghem Kermis.⁹ Terwijl migranten uit protestantse landen hun sociaal-culturele leven grotendeels in parochieverband organiseerden, ontplooiden de katholieke Vlamingen een groot deel van hun initiatieven buiten de kerk. Zo telden de kolonies vele *saloons* of herbergen, waarvan sommige op termijn uitgroeiden tot een Belgian Club met een veelzijdige en vooral rijkgevlude activiteitenagenda. Hoewel wel eens wordt beweerd dat de gemiddeld lage scholingsgraad van de uitwijkelingen een culturele

jg. 93, 2003, nr. 1, pp. 42-44.

8. K. Smets, *The Gazette van Moline and the Belgian-American community, 1907-1921*, Kent State University, Department of History, M.A. thesis, 1994, p. 11.
9. *Gazette van Moline [=GvM]*, 5 september 1917.

werking uitsloot, waren er verscheidene Vlaamse muziekkorpsen en toneelbonden actief op het Amerikaanse continent.¹⁰ Sommige verenigingen richtten zich vooral op bijstand aan nieuwkomers of aan landgenoten in moeilijkheden, terwijl nog andere organisaties werden opgezet als etnische belangengroepering van een beroepscategorie, zoals de Belgische Werkmansvereniging van Moline (1890) of de Janitors Club van Chicago (1914). Deze en andere lokale kringen en activiteiten vormden een belangrijke pijler in de identiteit: met hun vertrouwde gebruiken zorgden ze voor een sfeer van geborgenheid en vulden zo ongetwijfeld ook een leemte voor wie zich in de nieuwe wereld (nog) niet thuis voelde.

Hoewel de gemeenschapsuitbouw in de eerste plaats lokaal verliep, toch koesterden sommigen toch ook hogere ambities en droomden ze ervan om alle Vlamingen in Amerika te verenigen, ongeacht hun woonplaats. Gaston Veys, in 1905 van Deinze naar Moline vertrokken, schreef einde 1908 dat de Vlaamse landverhuizers zich *"aaneengesloten over geheel het land"* moesten verenigen. In de zomer van 1910 leidde die oproep tot een bijeenkomst van duizenden in een park in Moline, om er *"de macht en het gezag van de Belgen in dit land"* definitief op de kaart te zetten. Die meeting was een opstap naar een congres in South Bend, op 5 september. In een decor van Belgische driekleuren en Amerikaanse *Stars & Stripes* werd een Belgisch-Amerikaanse Nationale Bond boven de doopvont gehouden. Naar analogie met een alliantie van Duitse verenigingen, was het de bedoeling om *"het geestelijk en tijdelijk welzijn van het Belgisch volk in Amerika"* te bevorderen. Zeker wie zijn of haar afkomst veronachtzaamde, moest in *"een reuzennet (...) over geheel dit groote land"* worden opgenomen.¹¹ De eerste prioriteit was echter het verlenen van juridische, administratieve en financiële bijstand aan nieuwkomers die via Ellis Island de VS binnenkwamen. Tijdens de Eerste Wereldoorlog kreeg de steun aan het noodlijdende moederland alle aandacht, zodat de klemtoon nog verder wegschoof van een daadkrachtige etnische vereniging. Financiële problemen en interne strubbelingen verhinderden daarenboven dat ooit een efficiënte werking in die zin kon worden opgezet: in januari 1921 besloten de overgebleven leden tot de ontbinding van de Bond. Later werd met heimwee teruggedacht aan het initiatief, maar nieuwe pogingen, zoals de Federation of Belgian American Societies (1939-1941), waren een nog kortstondiger leven beschoren.¹²

Een meer succesvol bindmiddel tussen de verspreide Vlaams-Amerikaanse kernen was de pers. De eerste kranten met Vlaamse inbreng kwamen in Wisconsin tot stand, in samenwerking met Nederlandse katholieken. De *De Pere Standaard*

10. R. Renson, *Flemish*, in: G.B. Kirsch, O. Harris & C.E. Nolet (eds.), *Encyclopedia of ethnicity and sports in the United States*, Westport, 2000, pp. 158-160.
11. *GvM*, 4 december 1908, 30 september 1910 en 13 september 1912.
12. A. Stynen, 'Het oude land herleeft.' *Gedeelde ervaringen in Noord-Amerika*, in: A. Stynen (ed.), *Boer vindt land [...]*, pp. 176-178.

(1878-1907) beet de spits af, maar boette aan belang in naarmate de groep Nederlandstalige katholieken in Green Bay meer op het voorplan trad. John Heyrman, voorzitter van de Democratische Partij in de stad, begon met *De Volksstem* toen een Republikeinse wet in 1890 alle onderwijs verplicht in het Engels wilde laten doorgaan. De migrantengemeenschappen ageerden fel tegen wat ze als een frontale aanval beschouwden en ook een Nederlandstalige krant vuurde het verzet aan. Met succes: in november van dat jaar leden de Republikeinen in Wisconsin een afgetekende verkiezingsnederlaag.¹³ Daarmee verdween de bestaansreden van *De Volksstem* echter niet. Het weekblad speelde in op de hang naar nieuws in de katholieke Nederlandstalige gemeenschap, van politieke verslaggeving tot sensationele berichten en zelfs roddelpraatjes. Bovendien gaf het eerste nummer al blijk van een ruime geografische ambitie: de redactie vroeg zowel om nieuws uit andere delen van het land als om adressen van mogelijke belangstellenden “in een of ander deel der Ver. Staten”, met het oog op het leveren van profexemplaren.¹⁴ Het was een streven dat de *Gazette van Moline* (1907) en de *Gazette van Detroit* (1914) later met grote overtuiging in de praktijk zouden brengen, dankzij een netwerk van correspondenten dat vele tientallen kolonies overspande. Waren daadwerkelijke ontmoetingen in het uitgestrekte land in het beste geval sporadisch, dan was er toch alleszins een permanente uitwisseling van informatie, met papier als feitelijk de enige drager van communicatie.

PERS MET EEN EIGEN GEZICHT

De rol van de Nederlandstalige pers in Noord-Amerika ging nog een belangrijke stap verder. Dat *De Volksstem* niet enkel een informatieblad en/of politiek pamflet was, bleek al in het eerste nummer. Versregels ‘Aan de Volksstem’ gaven een hogere missie aan:

*“Wees Vlaamsch van buiten en van binnen!
Verdedig vol van taaien moed,
't Geloof onz'vaders voet voor voet,
En leer ons steeds van hart en zinnen
De hemelgave te beminnen.”*¹⁵

13. H. Krabbendam, *Spanningsbronnen in de Verenigde Staten, 1860-1930*, in: A. Stynen (ed.), *Boer vindt land [...]*, pp. 145-146. De ideologische positionering van de Republikeinse en Democratische Partijen verschilde tot de vroege twintigste eeuw danig van hun huidige profilering: de eerste pleitte toen nog voor verregaande staatsinmenging, terwijl de tweede zich tegen vormen van ‘big government’ verzette.

14. *De Volksstem*, 14 maart 1890.

15. *De Volksstem*, 14 maart 1890.

De migrantenkranten wierpen zich inderdaad op als een bastion van een blijkbaar strak omlijnde identiteit. Voortdurend werden de lezers bewust gemaakt van de nood om hun wezenlijke nationale karakteristieken te respecteren. Behalve traditionele, veelal volkse wijzen om zich te ontspannen, ging het vooral om de taal van de Vlamingen, hun (meestal) rooms-katholiek geloof, hun arbeidsethos en ook een zeker nationaliteitsgevoel.

Wat meteen opvalt is dat de Vlaams-Amerikaanse pers bijna een eeuw lang, van 1878 tot 1974, haast volledig in het Nederlands verscheen. De taal was inderdaad niet minder dan de ruggengraat van de identiteit, een brug tussen het vroegere en het nieuwe thuisland. Van in de eerste afleveringen in november 1907 noemde de *Gazette van Moline* de taal hét bindmiddel van de gemeenschap, “*het bloed van onzen stam*”. Hoewel de Vlaamse migranten in praktijk veeleer de dialecten van hun vroegere dorpen in ere hielden, luidde het dat indien de Vlamingen hun moedertaal verwaarloosden, de groep zélf in het gedrang kwam. Het aanwakkeren van de kennis van het Nederlands was daarom een topprioriteit van de *Gazette* en logischerwijze was het verzet heftig toen in 1920 in de vs xenofob geïnspireerde wetsvoorstellen op tafel lagen om het vrije taalgebruik aan banden te leggen. De redactie van de *Gazette*, waarvan de toekomst in het geding was, benadrukte dat vasthouden aan het Nederlands allerm minst loyauteit aan het nieuwe thuisland in de weg stond. Occasioneel verschenen stukken in het Engels in de krant – overnames uit andere bladen – maar de keuze voor het Nederlands was tot bij het verdwijnen van de *Gazette* in 1940 overduidelijk. Ook feuilletons ondersteunden dat taalbeleid. Meer dan tien jaar lang kregen lezers de ene na de andere roman van Hendrik Conscience voorgeschoteld, de schrijver bij uitstek “*die ons verkleefd houdt aan ons ras en taal en gebruiken*”.¹⁶

Niet enkel taal achtte men het behouden waard. Identiteit ging dieper en had ook met een onderscheiden levensstijl te maken. Een lijstje uit de *Gazette van Moline* in 1908 bevatte triviale verschillen tussen Vlaanderen en Noord-Amerika, maar legde ook de morele onrust bloot. Vooral andere rolpatronen waren toenmalig hoofdredacteur Alfons Bruynooghe een doorn in het oog: “*In Amerika moet de man zich buigen voor de vrouw*.” Symptomatisch was de andere houding tegenover het huwelijk. Echtscheidingen waren in menige staat wettelijk toegelaten en de *Gazette* liet geen kans onbenut om die “*schande en vloek van Amerika*” aan te klagen.¹⁷ Uiteraard was deze als ‘Vlaams’ bestempelde moraal in de katholieke leer geworteld. Alvast gedurende de eerste jaren droeg het weekblad, net als zijn voorgangers, een uitgesproken christelijk-moraliserende stempel, ook in het devies ‘Godsdienst –

16. *GvM*, 22 november 1907, 19 juli 1912 en 28 oktober en 4 en 11 november 1920.

17. *GvM*, 14 februari 1908, 20 oktober 1911 en 26 maart 1931.

DRINKT ...



... IN FLESCHEN

Luistert naar WOC iederen Woensdag avond om 9:30 ure.

De migrantenpers bood een houvast aan de identiteit van het thuisland, maar integreerde de nieuwkomers ook in hun nieuwe samenleving. Zeker advertenties stimuleerden een nieuwe levensstijl (*Gazette van Moline*, 6 november 1930). [ADV, VY900000]

eendracht – vooruitgang'. Was de moedertaal al een uitgelezen bindmiddel, dan heette de katholieke godsdienst wel eens “*een erfpannd van oneindig meer waardij*”.¹⁸

De pers schraagde de Vlaamse identiteit niet alleen met een uitgekiende retoriek. De gemeenschapsbanden werden ook op een materiële wijze aangehaald: via reclame. Alle kranten drukten immers talrijke advertenties af, in vele gevallen voor ondernemingen van Vlaamse Amerikanen. Die etnische troefkaart werd volop uitgespeeld. Herbergier Henri Deblieck beloofde een bediening “*gelijk in het Oude Land*”, terwijl de Veys Brothers in 1919 “*al hunne vrienden, kennissen en landgenooten*” naar hun nieuwe kleding- en schoenwinkel uitnodigden. Zaken zonder Belgische eigenaar pakten dan weer uit met bediening in het Nederlands, zoals de Moline Trust & Savings Bank of een apotheek waar dankzij een nieuwe medewerker vanaf 1916 “*het Vlaamschsprekend volk*” welkom was.¹⁹ Sommige lezers stoorden zich aan de vele reclame, maar die werd verdedigd als stimulans voor het kopen bij landgenoten wat van de weeromstuit de groep versterkte. Daarboven was het enkel dankzij de financiële steun van adverterende ondernemers dat de kranten het hoofd boven water hielden.²⁰

Toch geven zeker de grafische advertenties aan dat het koesteren van identiteit aanpassingen of bijsturingen niet noodzakelijk uitsluit. Meteen in het eerste nummer van de *Gazette van Moline* adverteerde een kledingwinkel paginagroot met “*eene uitmuntende kans*” om voor Thanksgiving mooie kostuums aan te kopen, met een kalkoen er gratis bovenop. Een drankenhandelaar uit Rock Island die zijn cliënteel in 1911 kosteloos een revolver aanbood, illustreerde wel heel expliciet een tendens die veelal subtiel aanwezig was: samen met producten werd een *dito* consumptie- en levenspatroon aan de man gebracht. Zeker rond Kerstmis en andere feestdagen was het Amerikaanse ideaalbeeld nadrukkelijk aanwezig, iets dat niet zonder invloed kon blijven.²¹

Identiteit, zoveel is duidelijk, was voor de leidende figuren in de Vlaams-Amerikaanse gemeenschap geen starre, onveranderlijke essentie. Hun dynamische visie was de voorafspiegeling van de opvatting onder hedendaagse sociale wetenschappers dat identiteitsvorming principieel een levenslang dynamisch proces is. Zoals psycholoog Paul Verhaeghe in zijn recente *Identiteit* opperde, liggen maatschappelijke veranderingen die een mens ondergaat aan de basis van veranderingen in zijn ‘ik’. *A priori* geldt zeker voor een migrantengroep dat zij behalve door hun achtergrond of herkomst ook door al hun ervaringen en ontmoetingen worden beïnvloed: het inruilen van een land voor een ander betekende onvermijdelijk dat

18. *GvM*, 25 februari 1910.

19. *GvM*, 29 mei en 18 september 1908, 3 augustus 1916 en 13 november 1919.

20. *GvM*, 18 november 1920.

21. *GvM*, 15 november 1907, 8 december 1911 en 15 december 1921.

ze buiten een doorgaans cultureel homogener geacht kader traden.²² Ondanks individuele verschillen leidde de confrontatie met een gemeenschappelijke realiteit in grote mate tot gelijke keuzes. De resulterende migrantencultuur, de materialisatie van de identiteit, bestond uit een voortzetting van het verleden en een gedeelde toekomstdroom.²³

Kranten belichaamden die dynamische profilering. Identiteit was niet zo maar een vrijblijvend vraagstuk, maar een dagelijkse realiteit, zeker in de omgang met anderen. Pleidooien om de Vlaamse volksaard te behouden betekenden immers geenszins dat men zich van de Amerikaanse maatschappij moest afsluiten. *“Men kan eerstens geen goede Amerikaan worden indien men een slechte Belg was”,* zo gaf Veys in 1927 aan.²⁴ Dat vervellen tot Amerikaan had alleszins een administratieve dimensie, met naturalisatie als eindpunt. De keuze voor het Amerikaans staatsburgerschap gold in de pers allerminst als verraad: de *Gazette* publiceerde integendeel gelukwensen voor wie het examen na de vijf jaar durende procedure succesvol afrondde.²⁵ Daarenboven werd verregaande integratie ook in praktijk en zelfs emotioneel gepromoot. De loyaleiteit aan zowel Vlaanderen als België gold als ondergeschikt aan die aan het nieuwe vaderland:

*“Wij zijn en blijven verkleefd aan het land en zijne instellingen. Immer zal ons blad de Amerikaanse zienswijze aankleven en verdedigen en daaraan vasthouden als ze in strijd zou komen met de Belgische strekkingen. Vrij en vrank oordelen wij ons onweerdig als Amerikaanse burgers te leven, zoo wij niet met hert en geest die gedragslijn volgden.”*²⁶

Concreet betekende dat onder meer het aanmoedigen van een meer dan oppervlakkige kennis van het Engels. Onder de veelzeggende titel ‘Vooruit!’ klonk al in de eerste nummers van de *Gazette van Moline* dat een avondcursus *“eene eerste behoefte”* was, onder meer om in de fabrieken een voorsprong op andere migrantengroepen te behouden. In 1910 pakte de *Gazette* zelfs uit met een eigen avondschool, een schriftelijke cursus die moest toelaten de Engelse taal en grammatica vlot te beheersen.²⁷ Vier jaar later gooide de krant het met ‘Engelsche les’ ietwat

22. P. Verhaeghe, *Identiteit*, Amsterdam, 2012; R. Benmayor & A. Skotnes, *Some reflections on migration and identity*, in: R. Benmayor & A. Skotnes (eds.), *Migration and identity*, Oxford, 1994, pp. 5-8.

23. J. Bodnar, *The transplanted. A history of immigrants in urban America*, Bloomington, 1985, pp. 208-209.

24. *GvM*, 3 februari 1927.

25. *GvM*, 28 september 1916. Zie ook de tweetalige handleiding *The law of naturalization made easy to understand - De wet der naturalisatie in verstaanbare vorm*, Moline, ca. 1923 en ADVN, BE ADVN AC530, D10996(4/2): ‘declaration of intention’ van Julius De Brower, 15 mei 1919.

26. *GvM*, 6 november 1930.

27. *GvM*, 6 december 1907 en 11 november 1910 e.v.

over een andere boeg en lag de klemtoon op de vertaling en uitspraak van nuttige voorbeeldzinnen als “*Sjie is iejoongk*” (“*She is young*”) of “*Wie aar gonkgrie*” (“*We are hungry*”) – waarbij duidelijk te merken viel dat West-Vlaanderen de bakermat van een groot percentage nieuwkomers was.²⁸

De *Gazette* ging nog op andere fronten voluit voor contact met de Noord-Amerikaanse samenleving. Politiek was er één van. Was expliciet stemadvies zeldzaam, dan heette het “*een strenge plicht*” dát de Vlamingen gingen stemmen. De motivatie was eenvoudig: “*Gezagen invloed zullen komen*.”²⁹ Profilering leidde er inderdaad toe dat politici de inwijkelingen uit Vlaanderen aan hun kant probeerden te krijgen en dus rekening hielden met hun grieven. Nog sterker wogen ze op het beleid wanneer ze kandidaten uit hun eigen midden konden laten verkiezen, bijvoorbeeld tot het burgemeestersambt van steden als East Moline en Annawan (Illinois).

Een krachtig symbool van de loyaleiteit aan het nieuwe vaderland was de viering van Independence Day, de Amerikaanse nationale feestdag. In tal van migrantenkernen was 4 juli een van de belangrijkste feesten. Enerzijds wilden ze zich dankbaar tonen voor de kans in Noord-Amerika een (beter) leven uit te bouwen, anderzijds identificeerden ze zich ook hoe langer meer met “*ons nieuw aangenomen Vaderland*”. De vereenzelviging met een land waarvoor ze bewust hadden gekozen, lag misschien ook meer voor de hand dan die met een land dat ze hadden verlaten.³⁰ In 1917 dichtte een uitgeweken Vlaming ter gelegenheid van Independence Day een veelzeggende *Immigrants' pledge*, met verzen als “*Ev'ry faithful immigrant / Is proud of his new Fatherland*”.³¹ De etnische groep werd zo als een overtuigend deel van de Amerikaanse maatschappij geprofileerd. Zelfs al maakte dergelijk argument op de Anglo-Amerikanen weinig indruk, zeker is dat het beroep op een Amerikaanse identiteit de Vlaamse migranten individueel en collectief trots en zelfvertrouwen kon bezorgen.³²

De gehechtheid aan twee vaderlanden en de overgave aan de waarden en de tradities van beide lijken paradoxaal, maar zij illustreren het gemak waarmee de migranten verschillende (nationale) identiteiten combineerden.³³ Velen zagen hun toekomst en die van hun kinderen in de Amerikaanse samenleving en beleefden

28. *GvM*, 24 december 1914.

29. *GvM*, 17 juli 1908 en 9 september 1910. De Vlaams-Amerikaanse opiniemakers voelden zo aan wat migratiespecialisten nu aangeven: politieke deelname behoort tot de snelste wegen richting integratie (Ch. Harzig & D. Hoerder, *What is migration history?*, Cambridge-Malden, 2009, p. 108).

30. *GvM*, 4 juli 1912; O. Øverland, *Immigrant minds, American identities. Making the United States home, 1870-1930*, Urbana-Chicago, 2000, p. 24.

31. *GvM*, 28 juni 1917.

32. O. Øverland, *Immigrant minds [...]*, pp. 20-21 en 29.

33. G. Fabre & J. Heideking, *Introduction*, in: G. Fabre, J. Heideking & K. Dreisbach (eds.), *Celebrating ethnicity and nation. American festive culture from the Revolution to the early twentieth century*, New York-Oxford, 2001, p. 13.

hun identiteit almaar meer in die zin. Ze kozen ervoor om hun verleden ten minste gedeeltelijk achter zich te laten. Dit proces van integratie was niet rechtlijnig, het vertoonde individuele verschillen en het was bovendien omstreden. Bepleitten sommige Anglo-Amerikanen een totale assimilatie, dan schetsten anderen het beeld van de *melting pot*, waarbij elke migrantengroep zijn bijdrage aan een nieuwe, homogene Amerikaanse cultuur kon leveren. Een derde model, dat van het cultureel pluralisme, schoof het naast elkaar bestaan van gelijkwaardige subculturen naar voren – als een *salad bowl* waarin de afzonderlijke ingrediënten nog herkenbaar zijn. Vast staat dat allen in meer of mindere mate de weg van acculturatie bewandelden en dat een integrale verhuis van een Vlaamse identiteit naar het Amerikaanse continent of een Amerikaanse identiteit even onwenselijk als onmogelijk waren.³⁴

HET NATIONALITEITENPROBLEEM OP SCHERP GESTELD

De Vlaams-Amerikaanse periodieken vormden een katalysator in de identiteitsverschuivingen van de etnische groep. Hun optreden oversteeg evenwel het bemiddelen in en het zoeken naar een evenwicht tussen wat men had achtergelaten en wat men in de Nieuwe Wereld aantrof. Het nationaliteitsbeginsel werd aanhoudend doorkruist door problematische impulsen uit het vaderland: de communautaire spanningen die de Belgische politieke agenda domineerden.

De bevoorrechte positie van het Frans in het Belgische staatsbestel liet zich ook aan de overzijde van de Atlantische Oceaan voelen. Ergernis over eentalig Franse correspondentie van de consulaten inspireerde de *Gazette van Moline* tot een petitie aan het Belgische parlement.³⁵ In het algemeen was de toon van de krant in de beginjaren behoorlijk flamingant, met onder meer strijdlustige verzen en klachten tegen de "*Fransche dwingelandij*" die zelfs als een van de migratiemotieven werd aangehaald.³⁶ Onder uitwijkelingen toonde de Vlaamsgezindheid zich onder meer in de herdenking van de Guldensporenslag, vermoedelijk voor het eerst in Chicago in 1911. "*Het ondersteunen onzer vlaamsche inrichtingen*" was het hoofddoel, zo stelde Louis Van Diedonck, correspondent in de stad. Evenmin als in het thuisland, stond een Vlaams-nationale reflex op dat ogenblik haaks op Belgisch patriottisme.³⁷

34. H.J. Gans, Toward a reconciliation of 'assimilation' and 'pluralism': the interplay of acculturation and ethnic retention, in: *International Migration Review*, jg. 31, 1997, nr. 4, pp. 877-880; G. Gerstle, *Liberty, coercion, and the making of Americans*, in: Ch. Hirschmann, Ph. Kasinitz & J. DeWind (eds.), *The handbook of international migration: the American experience*, New York, 1999, p. 291; G. Dekker, *Dutch communities in an American setting*, in: G. Harinck & H. Krabben-dam (eds.), *Morsels in the melting pot. The persistence of Dutch immigrant communities in North America*, Amsterdam, 2006, p. 229.

35. K. Smets, *The Gazette [...]*, pp. 50-51.

36. *GvM*, 31 december 1908 en 29 januari 1909.

37. *GvM*, 30 juni, 7 juli en 28 augustus 1911.

De zomer van 1914 veranderde alles. Nadat de *Gazette van Moline* in juli meer dan ooit de betekenis van 11 juli toelichtte en 1302 voor het eerst ook in Detroit werd herdacht, leidde de Duitse inval in België tot een opstoot van belgicisme. Via het netwerk van correspondenten raakten portretten van de koninklijke familie verspreid en de langlopende reeks 'Het treurig schouwspel' maakte brandhout van de Duitse *Flamenpolitik*.³⁸ Na de oorlog was de situatie opnieuw minder rechtlijnig. Met de benoeming van een Nederlandstalige consul in Moline verviel in 1919 een oude stimulans tot Vlaams-nationale agitatie in de vs. En hoewel Kunst & Broederliefde in Chicago de herdenking van 1302 in ere hield, verdween het enthousiasme uit de *Gazette*. Eerst werd dergelijk feest in activistische hoek geduwd en in 1921 besloot de redactie een kortstondige polemiek met de mededeling dat de Vlaamse strijd weliswaar "*rechtveerdig*" was, maar weinig relevantie had in krantenkolommen die "*America First!*" als leidraad hanteerden.³⁹

Op dat ogenblik was het Vlaams-Amerikaanse perslandschap danig veranderd. De titels uit Wisconsin hadden hun activiteiten gestaakt: *Onze Standaard* uit De Pere in 1907, *De Volksstem* in 1919. Het zwaartepunt van de Vlaams-Amerikaanse gemeenschap was naar Illinois verschoven en dat vertaalde zich in een dominante positie van de *Gazette van Moline*. Die kreeg echter in toenemende mate concurrentie uit een andere groeipool, in Michigan: de *Gazette van Detroit*. Het was geen toeval dat het eerste nummer enkele dagen na de Duitse inval verscheen: Moorsledenaar Camille Cools, voordien correspondent voor het weekblad uit Moline, versnelde zijn plannen om over de eerste oorlogsdagen te kunnen berichten.⁴⁰ De gelijkenissen tussen beide bladen waren groot: beide gingen voor een algemene, politiek veelal neutrale berichtgeving over Amerika en België. Toch was het duidelijk dat de *Gazette van Moline* een katholieke ondertoon bezat, terwijl de *Gazette van Detroit* een eerder vrijzinnige, humanistische toon voerde. Die krant formuleerde die keuze in haar tweevoudige ondertitel: "*Het licht voor 't volk. Het recht voor 't Volk – Gelijkheid-Vrijheid-Ontwikkeling*". Daarenboven hanteerde het blad een embleem dat de weegschaal van het recht liet samenvallen met het symbool van de vrijmetselarij – in de Amerikaanse context had dit laatste niet meteen een atheïstische of antiklerikale betekenis. Beide kranten gingen ook prat op een ruime verspreiding. Klopte men zich in Moline op de borst om de "*Largest paid Flemish circulation*", dan ging Detroit daar na enkele jaren tegenin met het predicaat "*Largest Belgian circulation*", al kwam dit in de meeste Vlaams-Amerikaanse ogen eigenlijk op hetzelfde neer.

38. *GvM*, 10 juli, 7 augustus en 4 december 1914.

39. *GvM*, 12 juni 1919, 29 juli 1920 en 29 september 1921.

40. R. Houthaeve, *Camille Cools en zijn Gazette van Detroit. Beroemde Vlamingen in Noord-Amerika*, Moorslede, 1989, pp. 18-37.

Ondanks de weinig polemische toon van beide kranten en het temperen van een uitgesproken Vlaams-nationalistisch vertoog, bleef de migrantenpers in de ogen van sommigen verdacht. Briefwisseling tussen de Belgische ambassadeur in Washington en het ministerie van Buitenlandse Zaken in Brussel toont aan dat de periodieken een weinig patriottische reputatie genoten. De redactie in Moline werd in 1924 "*tendances (...) ultra-flamingantes*" toegeschreven, de collega's in Michigan verweet men zowel activistische als socialistische sympathieën. Nochtans had die laatste krant al in 1916 een reeks niet mis te verstane brieven van de consul-generaal gepubliceerd, gericht tegen "*de onervarenheid en de blindheid*" van *De Volksstem*, die over activistische bijeenkomsten in het thuisland had bericht (en dat tot het einde van de oorlog bleef doen).⁴¹ Om ontsporingen als die van *De Volksstem* te vermijden, begonnen diplomaten op medewerkers van de twee overblijvende kranten in te praten. Onder meer Van Diedonck, de correspondent uit Chicago, kreeg gerichte stellingen ingefluisterd en als een "*Cheval de Troie*" stuurde de ambassade ook teksten en toespraken met daarin een meer jubelende visie op België in. Zeker in de weinig kritische *Gazette van Moline* heette die strategie eenvoudig te zijn. In de zomer van 1924, na een persoonlijk onderhoud van de ambassadeur met de directeur in Moline, werd het ministerie geïnformeerd dat de boodschap duidelijk was aangekomen.⁴²

Al gauw bleek het niet zo eenvoudig om de Vlaams-nationale strijd van het Amerikaanse continent te laten verdwijnen. Radicaal-flamingantische aanhangers van priester Adolf Daens, afkomstig uit de driehoek Aalst-Ninove-Geraardsbergen en gedesillusioneerd in hun vaderland, waren naar de Verenigde Staten uitgeweken en zetten er hun beweging verder via de organisatie Flandria-America.⁴³ In Detroit werden toneelavonden ingericht, met tussen de bedrijven door uiteenzettingen over de ontvoogding van Vlaanderen. Sympathisanten lanceerden in april 1925 een nieuwe periodiek: *De Straal*. Die zou echter spoedig van de radar verdwijnen, wellicht wegens zijn overmoedige en radicale aanpak enerzijds en door tegenwerking van de concurrenten anderzijds. De ondertitel en opdracht van *De Straal* lieten er geen twijfel over bestaan dat het blad zich radicaal Vlaams en anti-Belgisch profileerde: "*Weekblad tot verspreiding der Vlaamsch-nationale gedachte*" – "*Heil u, o Vlaanderen*". De krant, die zich onomwonden als erfgenaam van het activisme en medestander van de Frontpartij opwierp, streefde naar een zelfbewuste gemeenschap van Amerikaanse Vlamingen én Nederlanders, maar diende vooral propagandadoeleinden: de wantoestanden van het Belgische bestel

41. T. Collet, *Nationalism in the Flemish immigrant press, Montreal*, onuitgegeven congrespaper, 2014, pp. 12-15. [http://paperroom.ipsa.org/papers/paper_31887.pdf, geraadpleegd op 2 december 2014]
42. Brussel, Archief Buitenlandse Zaken, Diplomatiek archief, 11.128: ambassadeur in Washington aan het ministerie van Buitenlandse Zaken, 28 juni 1923 en 28 april en 2 augustus 1924.
43. J. De Kegel, *De pijn daensist te zijn*, Haaltert, 2014, pp. 140 en 156-171.



WEEKBLAD TOT VERSPREIDING DER VLAAMSCH-NATIONALE GEDACHTEN

Vlaamingen en Hollanders! Ons geslacht is te klein om gevecht te blijven! WILLEM VAN ORANJE "Onschuld spreekt evenwel luid wij zijn een!" PIETRO BARLETTI	Redactie en Administratie: 8015 Kercheval Ave. DETROIT, MICHIGAN Phone LINCOLN 7884	ANNONCEERTARIEF Per jaar \$10.00 Per half jaar \$5.00 Lange Advertenties 5 cent	Depositaire in Europa: ROSKAMPHE "GODWIN" 11209 Elm Street Detroit (Mich.) Abonnementen (per jaar) \$10.00 Op voorraad van \$10.00
--	---	---	--

Heil U, o Vlaanderen!

Leve Vlaanderen Den Leeuw!!

Gulden Sporendag

De nationale hoopding van Vlaanderen
Waarom de Vlaamingen van heel de wereld den 11 den Juli vieren?
Waarom? Die zijn eerst de doodsdoeken, de vlaggen, de doornen!

A. DE HAANDEKER
 Het is een vreemde zaak, maar het is een feit, dat de Vlaamingen van heel de wereld den 11 den Juli vieren. Het is een vreemde zaak, maar het is een feit, dat de Vlaamingen van heel de wereld den 11 den Juli vieren. Het is een vreemde zaak, maar het is een feit, dat de Vlaamingen van heel de wereld den 11 den Juli vieren.



Van wege E.H.Cyr. Verschaep

Wie is het die mij nu, ik heb nu mijn vaderland, ik heb nu mijn vaderland, ik heb nu mijn vaderland. Wie is het die mij nu, ik heb nu mijn vaderland, ik heb nu mijn vaderland, ik heb nu mijn vaderland.

Het wraaksein is gegeven
 Hij is hun tergen moe;
 Het vuur in't oog, met woede
 Springt hij de veld toe
 Als zij hem met vloos denken
 En tergen met een schop,
 Dan recht hij zich bedreigend
 E
 lijkt voor hen op.

Vlaanderen aan de Vlaamingen van Amerika

Wij moeten het ons niet laten... Vlaanderen aan de Vlaamingen van Amerika... Het is een vreemde zaak, maar het is een feit, dat de Vlaamingen van heel de wereld den 11 den Juli vieren.

1302 Voor de Vlaamingen in Amerika

Waarom is de Vlaamingen... 1302 Voor de Vlaamingen in Amerika... Het is een vreemde zaak, maar het is een feit, dat de Vlaamingen van heel de wereld den 11 den Juli vieren.

vulden de kolommen, deels in het Engels – de “wereldopinie” moest zich immers achter de Vlaamse zaak scharen.⁴⁴ Naar aanleiding van 11 juli pakte de krant uit met de forse, brullende leeuw die toespringt op de vijand. “*Het vuur in 't oog met woede / Springt hij op de vijand toe.*” In meer poëtische en afstandelijkere termen werd die stelling ondersteund door teksten van Vlaamse symboolfiguren als Frans Daels, Wies Moens, Cyriel Verschaeve, Herman Vos, Emiel Wildiers en Edgard Muylle. Deze laatste, een bekende arts en katholiek flamingant, onderbouwde de ‘Belgokritische’ thesis op godsdienstige grondslagen: “*De staat België is mensenwerk en kan verdwijnen, het Vlaamse volk is méér dan mensenwerk, het is Gods schepping, het mag niet verdwijnen.*”⁴⁵

Met een doelstelling die duidelijk het thuisland betrof, was de aandacht voor de Vlaams-Amerikaanse gemeenschap zelf veeleer beperkt, al waren er wel uithalen naar het ‘negervlaamsch’ waarin, in het beste geval, de diplomaten zich tot hun landgenoten richtten.⁴⁶ Het was begrijpelijk dat *De Straal*, drijvend op de communautaire polarisatie in België, onder de Vlaamse migranten in Amerika geen lang leven kon beschoren zijn. Daarenboven mishaaide zij begrijpelijkerwijze de Belgische diplomatieke overheid. Gealarmeerd door wat hij las, liet de minister van Buitenlandse Zaken discreet meer informatie over de krant inwinnen. *De Straal* bleek het geesteskind van Mathilde Herman uit Oostwinkel bij Zomergem, die twee jaar voordien naar Detroit was getrokken en er bij landgenoten geld had geleend om een drukkerij op te starten, samen met onder meer een Nederlands koppel. Een andere medestander was de veroordeelde activist Emiel Jacques, die naar de Verenigde Staten was gevlucht en er als docent plastische kunsten aan de slag ging. Het aantal abonnees was gering (driehonderd), maar er werden ook tweeduizend exemplaren gratis verspreid. De minister kreeg echter ook ‘goed nieuws’ te horen: de oprichtster van *De Straal* had samen met haar Nederlandse collega én het geld van de drukkerij de benen genomen, waardoor het Vlaams-radical persavontuur in Detroit na goed een half jaar eindigde. Dat de Belgische staatsveiligheid via belgicisten als Gaston Veys de ondergang van het blad had bewerkstelligd, zoals sommige medewerkers beweerden, wordt door deze correspondentie evenwel niet bevestigd.⁴⁷

De *Gazette van Moline* was opgelucht en hoopte dat nu ook de “*twist en tweedracht onder de Belgische bevolking van Detroit*” zouden verdwijnen.⁴⁸ Dat was

44. *De Straal*, 2 april 1925.

45. *De Straal*, 11 juli 1925.

46. *De Straal*, 3 augustus 1925.

47. Brussel, Archief Buitenlandse Zaken, Diplomatiek archief, 11.128: Tilmont aan Vandervelde, 3 augustus en 5 november 1925 en *La Libre Belgique*, 22 oktober 1925; J. De Kegel, *De pijn [...]*, pp. 182-184.

48. *GvM*, 8 oktober 1925.

ijdele hoop. Dankzij tussenkomst van Adolf Spillemaeckers, drijvende kracht achter Flandria-America, ontstond in 1926 de Flemish American League, een nieuw propagandavehikel. Al gauw klonk protest in de gevestigde kranten. Veys, oorspronkelijk nog gepolst als spreker op een meeting, distantieerde zich met klem van elk anti-Belgisch initiatief.⁴⁹ Misschien omdat ze merkten dat hun werking in de steden moeilijk aansloeg – volgens Emiel Jacques deed de *Gazette van Detroit* met belgicistische retoriek aan regelrechte sabotage –, richtten de Vlaams-nationalisten hun pijlen op het Noord-Amerikaanse platteland, waar ze een “*algemeene ontwaking*” ambieerden. Zo ondernam Spillemaeckers geregeld uitstappen naar Vlaamse kernen in de Canadese provincie Ontario. In Wallaceburg, waar vele Vlamingen (en Zeelanders) in de bietenteelt arbeidden, maakte hij kennis met de Vlaamse kapucijn Father Ladislav, die nog in de Belgische loopgraven van de Eerste Wereldoorlog had gediend. Ze deelden dezelfde “*idealistenziel*” en met behulp van een projector en dia’s bepleitten ze de Vlaamse zaak in de lokale gemeenschappen, met de stichting van een *de facto* politieke organisatie als ‘Vlaanderen’s Kerels’ als hoogtepunt. Deze buitenpost van het Vlaams-nationalisme in Chatham spaarde geen moeite om geld in te zamelen voor de strijd in het thuisland, maar ondanks het enthousiasme was de impact gering. Opvallend is dat deze campagne andersom in Vlaanderen nagenoeg onder de radar bleef.⁵⁰

Stilaan verschenen in Amerika ook de eerste wetenschappelijke studies over het politieke aspect van de Vlaamse identiteit. De Waalse socialistische volksvertegenwoordiger en letterkundige Louis Piérard (1886-1951) bundelde in 1929 een reeks lezingen over *Belgian problems since the war* die hij in de vs had gegeven. Daarin besprak hij verschillen én gelijkenissen tussen Vlamingen en Walen – hij noemde de Belgische natie “*a vivid and strong reality*” – maar de meeste aandacht ging toch uit naar de arbeiderskwesitie.⁵¹ Anders klonk het in de lijvige studie *History of the Flemish movement in Belgium*, die een jaar later verscheen. Het onderzoek had de Amerikaanse historicus Shepard B. Clough (1901-1990) wegens vermeende buitenlandse bemoeienissen kortstondig in een Belgische cel gebracht, zelfs al benadrukte hij dat de activisten maar een kleine minderheid van de flaminganten vormden. Aan het slot verwees hij ook naar de propaganda in Noord-Amerika, die volgens hem nooit betekenisvolle resultaten voor de Vlaamse zaak zou opleveren.⁵²

49. *GvM*, 3 februari 1927.

50. Antwerpen, ADVN, BE ADVN AC530, D12245,(12/1): Ladislav aan Spillemaeckers, 18 september 1928 en Jacques aan Spillemaeckers, 13 mei 1929 en 4 februari 1930; J. Magee, *The Belgians in Ontario. A history*, Toronto, 1987, pp. 54-58 en 66-86.

51. L. Piérard, *Belgian problems since the war*, New Haven, 1929, p. 1.

52. Sh.B. Clough, *A history of the Flemish movement in Belgium*, New York, 1930, pp. v-vi, 187-217 en 283-284. Zie ook A. Van Nimmen, Twee (bijna) vergeten boeken over de geschiedenis van de Vlaamse beweging, in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 73, 2014, nr. 2, pp. 152-174.

De radicale nationalisten in en rond Detroit bleven niettemin aandringen en vonden in Cloughs publicatie nieuwe munitie. Tijdens de feestelijkheden voor de honderdste verjaardag van de Belgische onafhankelijkheid circuleerde in Detroit en elders met *Anti-30* een pamflet – volgens Van Diedonck eerder een “vuilschrift” – dat tot de ontbinding van België opriep. De correspondent uit Chicago kreeg van de *Gazette van Moline* een tribune om ondertekenaar ‘Pee Vlaming’ tot een debat uit te nodigen, want die “randt de goede Vlaamsche bladen aan”. Eind september – Spillemaeckers, die achter het pseudoniem Pee Vlaming schuilging, was naar Vlaanderen gereisd om de IJzerbedevaart bij te wonen – volgde een korte maar felle polemiek. Verwijten over leugenachtigheid, geschiedvervalsing en lafheid vlogen heen en weer. Veelzeggend was dat Van Diedonck van de *Gazette* het laatste woord kreeg: het bedroefde hem dat hij op de provocatie was ingegaan, want zo had hij enkel bijgedragen tot het verschijnen van “onvaderlandsche gezever” in de migrantenpers, iets dat zich niet mocht herhalen.⁵³

Het is duidelijk dat beide *Gazetten* in de jaren 1930 nadrukkelijk afstand namen van het nationaliteitenprobleem dat zich tijdens het interbellum in België ontwikkelde. Onder geen beding mocht de taalkwestie ook onder de Vlaamse migranten in Noord-Amerika tot een splijtzwam uitgroeien. Omdat beide grote weekbladen radicale pennen weerden, begonnen Flandria-America en Vlaanderen's Kerels in 1932 met *Bij ons Volk in Amerika*, een maandelijkse tolk van Groot-Nederlandse en anti-Belgische standpunten. Het tijdschrift trok van leer tegen andere etnische verenigingen en kranten, die het etiket “eng, armzalig, kleingeestig, bekrompen van opvattingen” kregen opgespeld. Elders geweigerde stukken werden gepubliceerd, maar ook waren er slagen onder de gordel: zo werd over “de kalkoen” (wellicht Van Diedonck) geschreven, naar spottende analogie met de Drie Kraaiende Hanen.⁵⁴ Occasioneel zorgde het optreden van deze nationalistische kernen voor spanningen en intriges in de Vlaams-Amerikaanse kolonies, maar hun boodschap verzwakte met het vorderen van het decennium: wegens de economische crisis die ook bij hen genadeloos toesloeg, hadden de Vlaamse migranten andere katten te geselen.⁵⁵

53. *GvM*, 31 juli, 25 september en 2 oktober 1930. Spillemaeckers schreef regelmatig stukken in de *Gazette van Detroit* (J. Magee, *The Belgians [...]*, p. 58). Aangezien de eerste decennia van deze krant in Vlaanderen niet voor onderzoek beschikbaar zijn, dient de analyse omtrent de teneur van deze teksten nog te gebeuren; volgens Van Diedonck werden ze alleszins vaak door de redactie gecensureerd.

54. Bekrompenheid der G.v.M., in: *Bij ons Volk in Amerika*, jg. 2, februari 1933, nr. 2, pp. 11-12; De Belg, in: *Bij ons Volk in Amerika*, jg. 2, maart 1933, nr. 3, p. 7. De uitdrukking ‘drie kraaiende hanen’ werd einde 1910 gelanceerd door de socialist Camille Huysmans, in verwijzing naar zijn samenwerking met de katholiek Frans Van Cauwelaert en de liberaal Louis Franck met het oog op de vernederlandsing van de Gentse Rijksuniversiteit.

55. Onder meer *GvM*, 23 november 1932.

EEN VICE-VERSAVERHAAL

Enkele maanden na zijn pennentwist met Spillemaeckers, schreef Van Diedonck verheugd dat ook in België enkele bladen het debat hadden opgepikt.⁵⁶ Er was inderdaad een overzeese uitwisseling van nieuws, tussen sommige krantenredacties in de vorm van een ruilabonnement: de wrevel over de import van communautaire conflicten was slechts een kleine kanttekening bij de gevoelens van verbondenheid en nostalgie die men tegenover het thuisland koesterde. Vooral in bijzondere omstandigheden gold een vice-versaverhaal, over de oceaan heen een betrokkenheid in twee richtingen. Dat bleek bijvoorbeeld toen tijdens de Eerste Wereldoorlog de meest desastreuze slagvelden zich uitgerekend in de voornaamste herkomstgebieden van de Vlaamse inwijkelingen bevonden. Aan weerszijden van de oceaan beseftte men echter dat blijvende verbondenheid in een transnationale gemeenschap geen evidentie was. Menig landverhuizer die na de oorlog naar zijn geboortedorp en familie terugkeerde, ervoer snel "*dat hij het zich daar niet meer en ziet gewend te worden*": het vaderland was onherkenbaar veranderd, in die mate dat de échte thuis zich nu in Amerika bevond. In het licht van de toegenomen verschillen werd de uitwijking voor velen nu een definitieve keuze.⁵⁷

Die situatie leidde tot onrust, vooral in het vroegere thuisland: om totale vervreemding te voorkomen, waren bijzondere initiatieven nodig. Consuls en andere diplomatieke vertegenwoordigers hadden al langer tot taak om landgenoten uiteenlopende bijstand te bieden, maar culturele uitwisseling hoorde daar niet of nauwelijks bij. Dat leek veeleer het terrein van een initiatief zoals het Algemeen-Nederlands Verbond. Maar hoewel een (Nederlandse) krant uit Chicago de aanzet tot zo'n wereldwijde gemeenschapswerking had gegeven, werd nooit een Noord-Amerikaanse ANV-pijler uitgebouwd.⁵⁸ Het aanhalen van de emotionele banden gebeurde voornamelijk *ad hoc*, uiteraard naast de familiale correspondentie. Dat gebeurde onder meer wanneer prominenten uit België de Vlaamse kolonies in Noord-Amerika met een bezoek vereerden. In de jaren na de Eerste Wereldoorlog kwam dat opvallend vaak voor. De eerste vooraanstaande bezoeker, in het najaar van 1919, was kardinaal Mercier, boegbeeld van het verzet tegen de Duitse bezetting. Zeker in Moline was er een grote volkstoeloop. In een Engelse toespraak gaf de kerkleider aan trots te zijn dat de Belgen hun vaderland niet hadden vergeten. Nog meer geestdrift wekte Mercier toen hij naar "*hunne moedertaal*" overschakelde

56. *GvM*, 26 november 1930.

57. *GvM*, 10 februari 1921; S. Ahmed, Home and away: narratives of migration and estrangement, in: *International Journal of Cultural Studies*, jg. 2, 1999, nr. 2, pp. 330-331 en 345.

58. F. van Berne, *Het Algemeen-Nederlands Verbond 1895-1940*, in: P. van Hees & H. de Schepper (eds.), *Tussen cultuur en politiek. Het Algemeen-Nederlands Verbond 1895-1995*, Hilversum-Den Haag, 1995, pp. 31-32 en 101-115.



1. Le Roi, en costume de sport, se livre aux joies du « deck-ball ». La Reine traverse le pont pour le photographe. — 2. Une partie royale de « deck-ball ». Le Roi Albert inspecte la balle. A côté de lui le capitaine Mac Cadey, commandant du « Washington ». — 3. Le Roi passant en revue une partie des troupes américaines rapatriées à bord du « Washington ». — 4. La Reine photographiant le Roi pendant une partie de « deck-ball » sur le pont du transatlantique. — 5. Le Prince Léopold assistant à un match de boxe organisé en son honneur à bord. — 6. « L'Ugraham » au des contre-torpilleurs américaines qui escortaient le « George Washington » à travers l'Atlantique. (De notre envoyé spécial. — Reproduction interdite.)

Le Voyage de nos Souverains en Amérique. -- A bord du " George Washington ".

In het najaar van 1919 staken behalve kardinaal Mercier ook koning Albert en koningin Elisabeth de Atlantische Oceaan over. De geplande rondreis langs de Vlaams-Amerikaanse kernen werd aanzienlijk ingekort toen president Woodrow Wilson een zware beroerte kreeg (*Le Patriote Illustré*, 1919). [ADV N, VY 900403]

en beloofde dat hij, eenmaal thuis, aan alle Belgen zou verkondigen dat “*hunne stamgenooten van Amerika*” zich zo voorbeeldig gedroegen.⁵⁹

Andere Belgische gasten straalden minder moreel gezag uit, maar zij waren niet minder welkom. Zo maakte de Antwerpse biljarter Edward Horemans in de jaren 1920 herhaaldelijk de oversteek voor officiële wedstrijden op Amerikaanse bodem, in combinatie met lucratieve exhibitietoernooien.⁶⁰ Een veelbesproken en ook verhelderend bezoek was dat van componist Emiel Hullebroeck, die in 1923 langs de Vlaamse kolonies reisde. Tijdens zijn optredens vermaakte “*de zanger der gezonde Vlaamsche leute*” de migranten met een afwisselend programma van vlamme strijdzangen en lieflijke liederen over het traditionele Vlaamse land. Hullebroecks rondreis was een schot in de roos, zo getuigden de kranten. De liederen en voordrachten maakten de aanwezigen bewust van hun herkomst: “*Als bij tooverslag, gevoelden wij ons al[s] het ware overgevoerd in het hartje van ons schoone Vlaanderen.*”⁶¹ Niets liet toen een bittere nasmaak vermoeden. Na zijn terugkeer in België schreef Hullebroeck aan de *Gazette van Moline* nog een lange dankbrief waarin hij benadrukte “*dat de Vlaamsche grond in Amerika nog niet is verdord*” en dat hij voldoende culturele geestdrift had opgemerkt om de overzeese banden te versterken. Maar tegenover zijn thuispubliek, en met name in *De Standaard*, viel de componist op een heel ander register terug: hij schilderde er de Vlaamse Amerikanen af als gierigaards zonder ontwikkeling of schoonheidsgevoel. Wellicht had hij zich miskeken op de intercontinentale communicatie, want deze typering sijpelde ook tot in de vs door en werd hem er allerminst in dank afgenomen. In een van de gematigde replieken luidde het dat de migranten zich in Amerika geestelijk en materieel hadden kunnen ontplooiën dankzij kansen die hen in Vlaanderen nooit geboden zouden zijn.⁶²

De wat gênante episode met Hullebroeck geeft aan hoe binnen de transnationale Vlaamse gemeenschap een zeker *wij-zijdenken* heerste, met wederzijdse vooroordelen en misverstanden. Gescheiden door een oceaan bleek een uiteengroeien niet te vermijden. Schrijver Cyriel Buysse, die zelf enkele malen de oversteek maakte, verwoordde dit gevoel zeer treffend. De boerenzoon Ivan, de protagonist in Buysse's laatste roman *Twee werelden* (1931), werd na zijn verhuis naar de Midwest gekweld door gevoelens van heimwee: “*Vreemd ontworteld en toch nog niet heele-*

59. *GvM*, 30 oktober 1919.

60. A. Stynen, *Twee werelden? Banden met het oude vaderland*, in: A. Stynen (ed.), *Boer vindt land [...]*, p. 201.

61. *GvM*, 1 februari, 8 maart, 26 april en 3 en 10 mei 1923.

62. *De Standaard*, 17 juni 1923; *GvM*, 12 en 19 juli en 2 augustus 1923. In zijn memoires herhaalde Hullebroeck (*Zang en strijd. Levensherinneringen*, Antwerpen - Amsterdam, 1952, pp. 111-113) de beschuldigingen aan het adres van de Vlaamse Amerikanen niet, maar gooide hij de kritiek over een andere boeg: onomwonden stelde hij hoe “*ginds elk Vlaams gevoel uit[sterft]*”, zodat de kinderen “*hier niet meer kunnen aarden*”.

maal overgeplant", het was erg herkenbaar voor de auteur die zelf reikhalzend naar nieuws uit België had uitgekeken. Ivan keerde uiteindelijk definitief terug naar zijn geboortedorp, terwijl zijn geliefde zus Clotilde in het Middenwesten een gezin stichtte. Ondanks grote beloften en een enkele reis, verwaterden de contacten. Door de grote afstand verloren broer en zus elkaar uit het oog: *"Twee werelden! De draden verslaptten! De verwijdering werd vervreemding. Er was geen vernieuwing van aanrakingspunten meer."* Maar dat was niet het enige probleem. Ivan zelf was door de ervaring ontheemd geraakt: *"Ik voel mij overal en nergens thuis."* Of nog scherper: *"Mijn leven in Amerika heeft mijn leven in Vlaanderen bedorven!"*⁶³

De tragiek uit *Twee werelden* was uit de werkelijkheid gegrepen. Een terugkeer naar Vlaanderen maakte de identiteitsverschuivingen uitermate voelbaar. Op tal van vlakken bleek het jarenlange overzeese verblijf migranten te hebben getekend, van taal en gewoonten over muzikale voorkeuren en kledij tot consumptieartikelen die ze uit Amerika meebrachten. Niet zelden wisten streekgenoten niet goed hoe te reageren op de verloren zonen en dochters en hun verhalen.⁶⁴ Menig 'remigrant' vond maar moeilijk aansluiting bij de familie en kennissen van vroeger. Emotioneel en sociaal was de gehechtheid aan Noord-Amerika sterker dan ze ter plaatse wellicht hadden beseft. Ze waren niet zozeer verward omdat ze een stuk verloren identiteit moesten terugvinden, wel omdat ze het gevoel hadden iets te moeten missen. Om die vertwijfeling het hoofd te bieden zochten vele teruggekeerden graag elkaars gezelschap op.⁶⁵ Gaston Veys, ooit nog frontman van de Nationale Bond, probeerde na zijn eigen terugkeer in Deinze die contacten structureel te verankeren. Samen met enkele lotgenoten hield hij een eerste bijeenkomst in de zomer van 1933, niet toevallig op 4 juli, de Amerikaanse Independence Day. In het Engels sprak hij over de *"blijvende uitwerkselen"* die ze allen ondervonden, gevolgd door samenzang van de *Star Spangled Banner*, het Amerikaanse volkslied, en *"ne dreunende Vlaamsche Leeuw"*. De plannen waren ambitieus. Behalve deelname aan plechtigheden en een eigen tijdschrift wilde Veys een kring om jaarlijks op Independence en Labor Day *"menig aangenaam uur door te brengen naar de oude Amerikaansche gewoonte"*.⁶⁶ De Bond der Oud-Amerikanen, die in de jaren voor de Tweede Wereldoorlog erg actief was en open stond voor ieder met een Noord-Amerikaans verleden, functioneerde als een spiegel van de Vlaamse verenigingen in Moline en andere steden.

63. C. Buysse, *Twee werelden*, Gent, 1931, pp. 168, 225, 289 en 299; J. Van Parys, De grote oversteek met Cyriel Buysse en de Westernland, in: *Mededelingen van het Cyriel Buysse genootschap*, jg. 28, 2012, pp. 208-209.

64. M. Wyman, *Round-trip to America. The immigrants return to Europe, 1880-1930*, Ithica-London, 1993, pp. 131-132, 138-149 en 182-186.

65. M. Tannenbaum, Back and forth: immigrants' stories of migration and return, in: *International Migration*, jg. 45, 2007, nr. 5, pp. 149-151; N. Pocock & A. McIntosh, Long-term travellers return, 'home'?, in: *Annals of Tourism Research*, vol. 42, juli 2013, pp. 404-406 en 414-417.

66. *GvM*, 27 juli 1933; 't *Getrouwe Maldeghem*, 17 september 1933.

Zij hielden er de traditionele Vlaamse praktijken hoog, de Bond organiseerde in Vlaanderen bijeenkomsten in de sfeer van Amerikaanse picknicks. Zo ook op 4 juli 1934 in Eeklo, waar de vroegere landverhuizers bij volksspelen, muziek en dans herinneringen ophaalden, dat alles “*op zijn echt Amerikaansch*”. Boodschappen tussen beide werelddelen werden uitgewisseld en soms kwamen zelfs bezoekers uit Noord-Amerika langs. De Bond was een brug om de gemeenschap aan beide kanten van de oceaan te verbinden.⁶⁷

Niet enkel ‘terugkeerders’ waren verrast door de snelheid waarmee Noord-Amerika onder hun huid was gekropen. Ook families die definitief voor de vs of Canada kozen, hadden soms moeite met de vlotte integratie van met name de volgende generaties. Zeker de overgang naar het Engels sprong in het oog. Elodie Lampaert uit Poeke beseftte dat amper drie jaar na haar verhuizing naar Kansas. Ze schreef de kinderen van haar zus dat het nooit tot rechtstreekse briefwisseling met haar eigen zoon en dochter zou komen “*want het weinig Vlaamsch dat zij konden schrijven en lezen als zij van u weggingen uit België hebben zij omtrent allen vergeten*”.⁶⁸ Zeker in de steden, waar migranten met veel buitenstaanders in contact kwamen, rukte het Engels vanaf de tweede generatie razendsnel op. De acculturatie hield daarnaast een tanende interesse voor Vlaamse verenigingen en bezigheden in. Enerzijds viel de instroom van nieuwkomers in tijden van crisis en immigratiequota nagenoeg stil, anderzijds lijkt het erop dat het verenigingsleven, opgezet om de migranten in groep kennis te laten maken met de nieuwe maatschappij, zichzelf goeddeels overbodig had gemaakt.⁶⁹ Die vaststelling leidde tot onrust, zelden zo sterk verwoord als onder de titel ‘Verdwijvende nationaliteit’, in de *Gazette van Moline* van 22 maart 1934. Woonden de Belgisch-Amerikaanse pioniers ooit in elkaars buurt en was “*het gekakel in hunne taal (...) overal hoorbaar*”, dan verloochenden hun nazaten hun Vlaamse afkomst, taal, gewoonten, verenigingen en zelfs geloof – “*alles, ja dit alles verdwijnt aan de gezichtseinder om ten laatste in de vergetelheid te versmelten*.” Zes jaar later, op 18 april 1940, hield het nieuwsblad uit Moline er zélf mee op. Een gebrek aan lezers en adverteerders nekte de krant, waarna enkel de *Gazette van Detroit* overbleef.⁷⁰

EPILOOG

Van de droom om als Vlamingen een blijvend herkenbare minderheid in Noord-Amerika te vormen, bleef aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog slechts weinig over. Vele tastbare verschillen met de dominante Amerikaanse cultuur

67. *GvM*, 5 juli 1934 en 29 juli 1937.

68. A. Strobbe, ‘Vlaamsch schrijven en is geen kermis’, in: *Het Land van Nevele*, jg. 35, 2004, nr. 1, p. 31.

69. Ph.D. Sabbe & L. Buyse, *Belgians in America*, Tielt-Den Haag, 1960, p. 264; B.A. Cook, *Belgians in Michigan*, East Lansing, 2007, pp. 58-59.

70. *GvM*, 22 maart 1934 en 18 april 1940.



Menig Amerikaan koestert tot vandaag zijn of haar Vlaamse komaf, zoals ook Leo De Keersmaecker in La Porte, Indiana (foto uit 2003). Vaak is de invulling van die Vlaamse identiteit evenwel erg verrassend. [ADVN, VFA 7543]

raakten uitgevlakt. In deze nieuwe realiteit moest ook de *Gazette van Detroit*, die nu onder het motto "the only Belgian newspaper" verscheen, zich aanpassen om overeind te blijven. Meer dan voordien toonde ze na de Tweede Wereldoorlog een Vlaams-culturele betrokkenheid, wellicht omdat zij de enige op de markt was en dus aan diverse opinies en gezindten moest tegemoetkomen.

Aan partijpolitiek werd alvast niet gedaan, wel kwamen kwesties als de heropbouw van de IJzertoren aan bod, naast voor Vlaamse lezers interessante thema's als de vieringen van de beroemde China-missionaris Ferdinand Verbiest of herdenkingen van de dood van Willem van Oranje. Die culturele informatiestroom was in de eerste plaats te danken aan het feit dat de krant haar netwerk van Amerikaanse correspondenten

in toenemende mate uitbreidde met actieve informanten en redacteurs uit Vlaanderen.

Ook op het gebied van taal werd een bijsturing onafwendbaar. Nadat de meeste Belgische clubs soms al decennialang op het Engels als voertaal waren overgeschakeld of zelfs leden met een andere etnische achtergrond toelieten, schreven in de jaren 1960 ook steeds meer correspondenten (noodgedwongen) in het Engels. Dat impliceerde duur vertaalwerk, net in een periode dat zowel het aantal lezers als adverteerders afnam en de inkomsten uit reclame bijgevolg als sneeuw voor de zon verdwenen.⁷¹ Toen in 1974 de uitgever overleed, opende het almaar minder gelezen blad zich voor bijdragen in het Engels om een doorstart te

71. *Gazette van Detroit*, 12 februari 1965 en 15 maart 1968. Zie ook S.C. Berrol, *Growing up American. Immigrant children in America then and now*, New York-Londen, 1995, pp. 80-81.

kunnen maken. Al gauw vulden die meer dan de helft van de kolommen. En toch werd de oplage van vierduizend kranten in 1969 op tien jaar tijd gehalveerd. Rond de eeuwwisseling daalde zij onder de duizend. Desondanks vierde de *Gazette* in 2014 haar eeuwfeest, al werd besloten om nog datzelfde jaar van een papieren naar een volledig digitale krant over te stappen.⁷²

De almaar bescheidener plaats van het Nederlands in de *Gazette* hield gelijke tred met een verdunning van de synergie tussen het leven in Vlaanderen en het leven in de Verenigde Staten. Vergeten werd de herkomst evenwel niet: de nalatenschap werd gekoesterd en blijft ook nu nog doorwerken. Daardoor voltrok zich de voorbije decennia in sommige families een opmerkelijke evolutie: uit bewondering en positief sentiment tegenover hun grootouders en hun familie, gingen hier en daar kernen jonge mensen Nederlands studeren aan de hogescholen. Om deze kennis aan de praktijk te toetsen, kunnen die jongeren vandaag soms vlotter dan vermoed bij een nieuwe generatie migranten terecht, de zogeheten expats die voor enkele jaren in een van de grote Amerikaanse centra verblijven en niet wensen dat hun kinderen van België vervreemd geraken. Het stereotiepe beeld van de Vlaamse migrant als landverhuizer is daarbij volledig geërodeerd. Daarenboven bieden sociale media vandaag de dag een taalbrug tussen mensen die op verre afstand van elkaar leven. De naar communicatie hongerende landverhuizer bestaat vandaag bijgevolg nog uitsluitend in de overlevering, in populaire cultuur en in pakkend historisch erfgoed, zoals getoond op Ellis Island in New York, Pier 21 in het Canadese Halifax of in het Red Star Line Museum in Antwerpen.

Ontmoetingen van (nazaten van) migranten van verschillende golven zijn dan wel geen algemeen verschijnsel, ze bestaan op meer dan één plaats. Wie in de zomer van 2005 een tuinfeest van Vlamingen in Minneapolis bijwoonde, merkte er dat ook vele jongeren geregeld op het Nederlands overschakelden en dat er zowaar Vlaamse populaire liederen werden gezongen. Dergelijke uitwisselingen worden overigens aangemoedigd door vzw (Vlamingen in de Wereld). Dit globale netwerk spant zich al sinds de vroege jaren 1960 in om de contacten tussen uitwijkelingen en het thuisland te onderhouden – lange tijd gebeurde dit onder de vlag van ‘volksverbondenheid’, thans worden de doelstellingen in veeleer praktische termen geformuleerd, bijvoorbeeld inzake dubbele nationaliteit of pensioenrechten.

De *Gazette van Detroit* heeft als enige Vlaams-Amerikaanse krant de tijd en de mutatie in het profiel van de migrant overleefd, in de prille eenentwintigste eeuw nog met financiële steun van de Vlaamse overheid. Toch lijkt het weinig waarschijnlijk dat dit culturele erfgoed, *in se* een relict van de zogeheten ancien régime-migrant, in de verschuiving van identiteiten nog een rol van betekenis kan

72. A. Callens, *The cultural heritage [...]*, pp. 28-29 en 62-65; K. Meuleman & L. Vandenbussche, *Het verhaal van de Gazette. 100 jaar link tussen Noord-Amerika en Vlaanderen*, Leke, 2014.

spelen, of zelfs kan overleven. Want dat dit proces van verschuiving onverminderd doorgaat en per definitie nooit een einde zal kennen, mag duidelijk zijn. Een instantie als *Wt* benadert identiteit thans terecht als “*een groeiend levensverhaal en bijgevolg veranderlijk*”. Die flexibiliteit, ook van toepassing op de nationale profilering van migranten, benadert men best zoals historicus Patrick Manning het stelt: concrete culturele praktijken zoals een herdenking kan men labelen, maar iemands identiteit laat zich nooit zomaar onder één noemer vangen. Naast het onbewuste proces, spelen ook bewuste keuzes – of het ontwijken ervan – een rol. Binnen de Vlaams-Amerikaanse gemeenschap werd dat goed gevoeld: “*Belg of Vlaming wat U zelve wil noemen die wil Amerikaan zijn voordat U misschien wel weet wat de 11 Juli en 21 Juli beteekent of ook beter de 4 Juli.*” Weg van het thuisland, werd een nationale identiteit mettertijd en metterdaad minder vanzelfsprekend. In een tijd van trage of moeizame overzeese communicatie boden etnische kranten een welkome houvast in de nooit voltooide bemiddeling tussen twee werelden.⁷³ “*Wat geweest is, is geweest*”, zong de klassieke songwriter Boudewijn de Groot reeds in 1973, tien jaar nadat zijn Amerikaanse collega Bob Dylan al opmerkte dat “*The times they are a-changin’*”. Overigens: *tempora mutantur, nos et mutamur in illis* – de tijden veranderen en wij veranderen met hen.

Andreas Stynen (°1980) is doctor in de geschiedenis. Hij is onderzoeker bij het ADVN en hoofdredacteur van *Studies on National Movements*. Hij publiceerde onder meer over de lieux de mémoire van de Vlaamse beweging, over het spanningsveld tussen stad en natuur, over populaire muziekcultuur en over trans-Atlantische migratie.

Frans-Jos Verdoodt (°1939) is doctor in de hedendaagse geschiedenis. Hij was tot augustus 2014 voorzitter en afgevaardigd bestuurder van het ADVN. Hij is secretaris van NISE (National movements & Intermediary Structures in Europe) en hoofdredacteur van *Wt*. Hij was hoogleraar aan diverse hogescholen en gastdocent aan de Universiteit Antwerpen. Hij publiceerde voornamelijk historiografische werken, maar is ook actief in de literaire sector.

73. *Vlamingen in de Wereld*, nr. 58, 2007, p. 1; *GvM*, 17 juli 1914; P. Manning, *Migration in World history*, New York, 2005, p. 162 en 176.

ANDREAS STYNEN & FRANS-JOS VERDOODT**Vlaams-Amerikaanse kranten en de verschuiving van identiteiten**

De migratie van Vlamingen naar Noord-Amerika, op een hoogtepunt tussen 1880 en 1920, spreekt tot de verbeelding. Minder bekend is hoe deze landverhuizers zich in hun nieuwe samenleving integreerden en welke impact de uitwijking op hun identiteitsbeleving had.

De collectieve dimensie van de Vlaams-Amerikaanse migratie is een belangrijk uitgangspunt: de meerderheid van de migranten zocht bewust (en blijvend) het gezelschap van landgenoten op. Als gevolg daarvan ontstonden in de VS en Canada verspreide etnische kernen, zowel in de steden als op het platteland. In groep hield men tradities uit het thuisland hoog, een ambitie die ook door een eigen pers werd gesteund. Zich afsluiten van de nieuwe wereld deed men echter alerminst. Een analyse van het discours van de migrantenkranten wijst op een voortdurend, zij het pragmatisch onderhandelen tussen een Vlaamse en een Amerikaanse identiteit.

De nationaliteitskwestie werd vooral in de jaren 1920 bemoeilijkt met diverse pogingen om de oplopende communautaire spanningen in België ook in Noord-Amerika te importeren. Wegens de geringe relevantie in hun dagelijks leven en ook om verdeeldheid te vermijden namen de dominante stemmen in de Vlaams-Amerikaanse gemeenschap evenwel afstand van dit debat. Ook op andere vlakken begon de groep zich van de Vlamingen in België te onderscheiden. Het gevolg was een almaar moeilijker overzeese communicatie, met oplopende misverstanden. Helemaal vergeten raakte de overzeese verwantschap echter nooit.

ANDREAS STYNEN & FRANS-JOS VERDOODT

Flemish-American newspapers and the shift of identities

The migration of Flemish people to North America, which peaked between 1880 and 1920, captures the imagination. Less information is available about how these emigrants integrated into the new society and which impact their emigration had on their sense of identity.

The collective dimension of Flemish-American migration is an important starting point: the majority of the migrants intentionally (and for the long term) sought out the company of their countrymen. This gave rise to scattered small ethnic communities, both in the cities as well as in the rural areas. Within these groups the traditions from the homeland were upheld and this ambition was also supported by the publication of Flemish newspapers. However, there was certainly no question of them closing their minds to the new world. An analysis of the discourse in the migrants' papers indicates that a continuous pragmatic negotiation was taking place between a Flemish and an American identity.

The issue of nationality was complicated in particular during the 1920s by various attempts to import the tensions, which were then increasing between the communities in Belgium into North America. However, because this issue was of limited relevance in their daily lives and in order to avoid division, the dominant voices in the Flemish-American community distanced themselves from this debate. The group also started to differentiate itself from the Flemish in Belgium in other areas as well. This resulted into a continuously more difficult transatlantic communication, with increasing misunderstandings. However, the transatlantic relationship was never completely forgotten.
